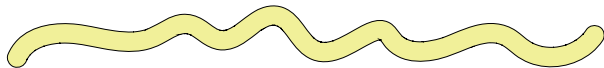

O LISTECH, KTERÉ DRŽÍTE V RUKOU

Pracovní listy byly vytvořeny jako doprovodný materiál k výstavě Podklady pro uvažování, zároveň je ale možné je plnohodnotně využít i ve školní výuce nezávisle na výstavě. Jsou určeny pro práci se žáky druhého stupně ZŠ a žáky středních škol. Jejich cílem je otevírat otázky, které se dotýkají nás všech: Jak vypadá veřejný prostor kolem nás? Kdo o něm rozhoduje? Jaká máme práva a možnosti do něj zasahovat a jak v něm můžeme být aktivní? Listy rozvíjejí tvořivost prostřednictvím podnětů k novým zážitkům v okolí školy i ve veřejném prostoru města a nabízejí prostor pro tvůrčí aktivity. Nejde o materiál směřující k jediné „správné“ odpovědi, ale o otevřenou výzvu k přemýšlení a diskusi. Listy nejsou jen pracovními materiály – jsou podkladem pro rozhovor, přemýšlení a tvoření.

STRUKTURA LISTŮ

Obsah listů

0 — PODKLADY PRO UVAŽOVÁNÍ
úvod do tematiky a územní plán

1 — DOPRAVA PRO KAŽDÉHO, ALE NE PRO VŠECHNY
téma dopravy a infrastruktury

2 — VEŘEJNÝ PROSTOR JE MŮJ!
téma záboru veřejného prostoru

3 — PENÍZE NEBO ŽIVOT?
téma developerské zástavby ve městech

4 — A CO DÁL?
návrhy procházek do veřejného prostoru a závěr listů

5 — ZAUJALA VÁS DÍLA, SE KTERÝMI JSTE PRACOVALI?
seznámení s autory děl

Každý pracovní list 1–3 zahrnuje

- krátký úvod k tématu
- QR kód odkazující na video s uměleckým dílem
- otázky podporující dialog nad dílem
- motivační úkol(y) – podněty k aktivitám ve venkovním prostředí
- navazující tvůrčí činnost

Desky pracovních listů

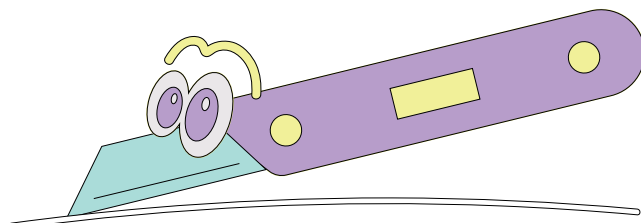
Vycházejí z vizuální podoby územního plánu města Ústí nad Labem. Úkoly, které s touto mapou pracují, podporují kritické nahlížení na problémy města a lze je snadno využít i pro další aktivity, například tvorbu pocitové mapy nebo jiné tvůrčí úkoly, které si sami vymyslíte.

Co budete potřebovat?

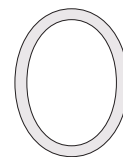
Většina aktivit nevyžaduje žádné speciální pomůcky. Stačí vytištěné listy, desky a mobilní telefon. Každý list vychází z uměleckého díla – videa, které je dostupné přes QR kód. Žáci tak mohou video přehrát na svém telefonu nebo lze video promítnout na dataprojektoru.

Jak pracovat s pracovními listy?

Pracovní listy lze využít různými způsoby. Můžete zvolit jeden list pro samostatnou hodinu, nebo je projít postupně jako delší projekt. Jsou vhodné pro práci v různých předmětech – zejména ve výtvarné či občanské výchově, případně při projektových dnech. Listy lze flexibilně upravovat podle potřeb vaší skupiny.

METODIKA K ÚVODU LISTŮ

1/ Co pro vás znamená veřejný prostor?

Cvičení slouží jako úvod k tématu veřejného prostoru a lze ho využít nejen samostatně, ale i před tematickými listy 1 – 3. Pomáhá žákům uvědomit si, co si s pojmem veřejný prostor spojují, a umožňuje jim vyjádřit vlastní zkušenosti, emoce i názory, čímž se rozvíjí počáteční debata nad tématem. Následující dvě otázky můžete zpracovat buď písemně, nebo jen ústně – podle dynamiky skupiny a časových možností.

Doporučení pro učitele

- Povzbuzujte žáky, aby se nebáli sdílet i odlehčené či nečekané odpovědi – humor nebo drobné osobní historky mohou pomoci téma otevřít.
- Slovní mapu lze vytvořit společně i na tabuli.

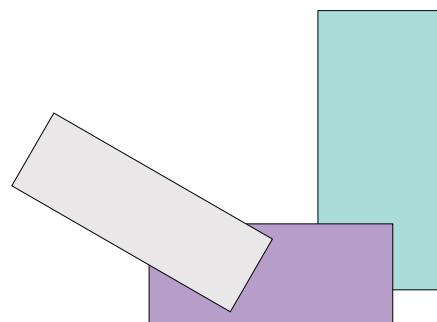
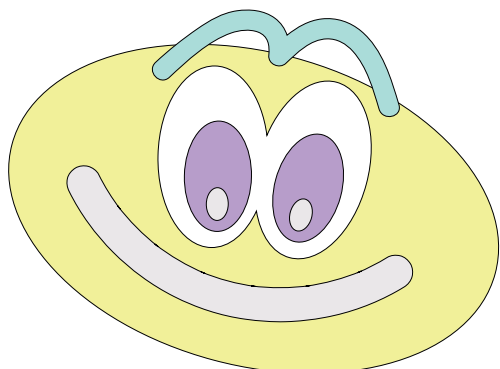
2/ Chce to změnu!

Cílem této aktivity je ukázat žákům, že město není jen souhrnem budov a ulic, ale komplexním prostorem, jehož podobu ovlivňuje plánování a rozhodnutí odborníků.

Územní plán je nástroj, který formuje strukturu města – určuje, kde mohou být byty, parky, silnice nebo průmyslové zóny – a tím zásadně ovlivňuje každodenní život lidí. Pochopení jeho významu pomáhá žákům uvědomit si, že město není statické, ale vzniká jako výsledek řady rozhodnutí a kompromisů.

Aktivita rozvíjí kritické myšlení a schopnost reflektovat reálné využití prostoru.

Žáci se učí formulovat své názory a podložit je argumenty. Přemýšlení o konkrétních místech a jejich funkcích podporuje jejich schopnost pozorovat, analyzovat a hledat možnosti zlepšení. Současně aktivita posiluje uvědomění, že participace obyvatel je nedílnou součástí urbanistického plánování a že každý může přispět k lepšímu fungování městského prostoru.

DOPRAVA PRO KAŽDÉHO, ALE NE PRO VŠECHNY

List rozvíjí u žáků kritické myšlení a citlivost k městskému prostoru, zejména skrze téma dopravy a infrastruktury prostřednictvím díla Vladimíra Turnera *Free the beast!*. Program se skládá ze tří navazujících aktivit: interpretace díla, zážitkového průzkumu veřejného prostoru a tvorby krátkého videa.

CÍLE PROGRAMU

- Žák identifikuje problémy veřejného prostoru ve svém okolí, především v oblasti dopravy, a dokáže je konkrétně pojmenovat.
- Žák dokáže na základě dialogu a předložených otázek interpretovat dílo Vladimíra Turnera *Free the Beast!*.
- Žák dokáže vybrat vhodnou formu videa pro vyvolání požadovaného dojmu a poukázání na zvolený problém. Své volby slovně zdůvodňuje.

Časová dispozice – cca 120 min (3 vyučovací hodiny/projektový den)

Potřebné pomůcky – vytištěný list, projektor, telefon nebo počítač pro přehrání videa, telefon s možností nahrávání videa. předměty na kolečkách (žáci si mohou přinést vlastní)

Volitelné – aplikace nebo program pro střih a postprodukcí videa

POPIS JEDNOTLIVÝCH ČÁSTÍ

1/ Interpretace díla Vladimíra Turnera *Free the Beast!* (30 min)

Video Vladimíra Turnera je krátké, hravé, ale přitom má hlubší myšlenku. „Oživuje“ stojan na kola, který jezdí městem díky kolečkům, a přitom poukazuje na nefunkční infrastrukturu města. Cílem této části je, aby žáci dokázali popsat význam videa a způsob, jakým je natočené — tedy nejen obsah, ale i dojem, který video vzbuzuje. Tyto poznatky žáci následně prakticky využívají v úkolu Jak to ne/jede?

Doporučení pro učitele

- S žáky je vhodné nejprve krátce projít strukturu videa (že se jedná o stojan na kola, který „ožije“) a upozornit je na zajímavý způsob natáčení viz dále.
- Otázky je ideální řešit ve dvojicích, aby žáci mohli společně sdílet své dojmy. Společnou reflexi je následně možné doplnit informacemi o autorovi a jeho práci s veřejným prostorem.

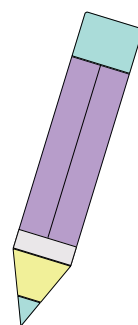
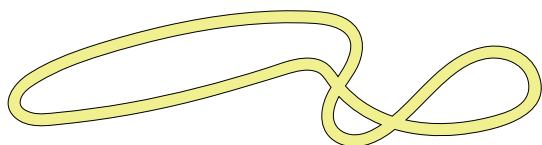
Vladimír Turner (*1986) je český vizuální umělec a filmař, který se věnuje veřejnému prostoru, občanské angažovanosti a ekologii. Jeho performance, videa a happeningy mění běžný pohled na město a ukazují skryté mocenské vztahy. Kombinuje kritiku s poetikou a svými zásahy vyzývá diváky k reflexi i představě jiných možností, jak veřejný prostor využívat. Další informace najdete na webu autora – <https://sgnlr.com>.

Možná interpretace díla

Video otevírá statické záběry na rušnou, automobily zaplněnou silnici, které už v úvodu předznamenávají, že ústředním tématem bude problematika dopravy. Kontrast k přetížené dopravě vytvářejí detailní záběry prázdných cyklo stojanů, na kterých často visí jen opuštěné zámky.

Detailní záběr na upevnění stojanu vytváří dojem stability, který nečekaně naruší moment, kdy se stojan samovolně rozjede — působí jako oživlý piktogram, až do chvíle, kdy zjistíme, že toho autor docílil bez digitálních efektů. Později záběr odhalí skateboardová kolečka, která stojan rozhýbala, což podpoří humornost a absurdnost situace. Dalším výrazným prvkem je středová kompozice vytvořena pomocí statické kamery a opakující se pohyb stojanu zleva doprava, který projíždí různými městskými prostředími. Stojan se pohybuje místy, která běžně neslouží cyklistům, a tím upozorňuje na limity městského prostoru.

Na závěr stojan „zaparkuje“ do dalšího prázdného stojanu, čímž autor ironicky uzavírá příběh. I když se stojan osvobodí (odkaz na název *Free the Beast!*), ukazuje se, že městský prostor pro něj (i ostatní kola) není vhodné místo. Video pomocí postupného rozkrývání myšlenky a hravého gesta obrazně otevírá vážné téma.

2/ Kde to drhne? (30 min)

Druhá část je zaměřena na pozorování veřejného prostoru. Žáci zkoumají, jaké překážky nebo zajímavosti najdou při pohybu městem, když s sebou vezou něco na kolečkách. Žáci se učí všimnout si detailů v prostředí kolem sebe, přemýšlet o tom, komu je městská infrastruktura přizpůsobená, a reflektovat, jak by se dal veřejný prostor zlepšit. Smyslem aktivity je vést žáky k uvědomění, jak různí lidé město používají, kdo v něm má snadný pohyb a kdo naopak naráží na překážky. Aktivita rozvíjí nejen smyslovou všímavost, ale i schopnost pojmenovat problém a hledat jeho příčiny.

PRŮBĚH VÝUKY

- Úvodní diskuze ve třídě (cca 10 min): Učitel s žáky diskutuje o tom, co všechno tvoří veřejný prostor a kdo jej využívá. Následně vysvětlí aktivitu.

Doporučené otázky

- Co si představíte pod pojmem veřejný prostor?
- Kdo všechno využívá městský prostor?
(Chodci, cyklisté, řidiči, děti, senioři, lidé s hendikepem)
- Jaké překážky nebo nepohodlí jste někdy ve městě zažili (např. jako chodci, cyklisté apod.)?

- Průzkum venku (cca 30–45 min): Žáci ve skupině procházejí určenou trasu a sledují, jak se jejich pohyb mění při průjezdu s objektem na kolečkách. Mají za úkol najít dvě konkrétní místa specifikovaná v pracovním listu. Je vhodné alespoň na začátku upozornit na problematická či zajímavá místa, aby žáci věděli, na co zaměřit svou pozornost.

- Po návratu žáci odpovídají na otázky v pracovním listu a sdílejí své zážitky.

Doporučené otázky

- Jaká místa byla podle vás nejproblematictější a proč?
- Překvapilo vás něco při pohybu s předmětem?

- Bylo ve městě něco, co fungovalo dobře?
- Pro koho je naše město přátelské a pro koho naopak ne?

Doporučení pro učitele

- Dbejte na bezpečnost a kompatibilitu skupiny.
- Dodržujte pravidla (žáci nesmí na kole nebo skateboardu po chodníku jezdit, mohou je pouze vést nebo táhnout).
- Motivujte žáky, aby neřešili jen „technické“ překážky (schody, obrubníky), ale také atmosféru místa (např. hlučnost, neosobnost, přátelskost).
- Trasu sestavte tak, aby zahrnovala různé typy překážek.

3/ Jak to ne/jede? (60 min)

Aktivita rozvíjí schopnost zamýšlet se nad tím, jakou roli hraje forma a médium videa při předávání sdělení. Lze se odkázat na video V. Turnera, především na otázky č. 4 a 6, které se zaměřují na způsob natáčení videa. Učitel může žákům doporučit, aby si ještě před natáčením rozmysleli nejen obsah, ale i atmosféru, kterou chtějí vytvořit. Zásadní je vést žáky k uvědomění, že i jednoduché prostředky, například změna úhlu pohledu nebo záběr z perspektivy věci na kolečkách, mohou výrazně ovlivnit, jak bude video na diváka působit. Závěrečná reflexe probíhá prostřednictvím otázek po zhlédnutí videí žáků (30 min).

Doporučení pro učitele

- Je dobré si s žáky před aktivitou krátce popovídat o tom, co chtějí svým videem ukázat, jakou situaci zachytit a jaký problém nebo pocit zdůraznit.
(Pokud chtějí, aby video působilo vážně, mohou volit např. pomalejší záběry a soustředit se na detaily, které ukazují problém. Pokud chtějí působit ironicky nebo hravě, mohou použít rychlejší střihy, nečekané momenty nebo přehnané situace atd.)
- Doporučuje se naplánovat vhodný způsob odesílání videí a vyhradit dostatek času – minimálně 30 minut – pro jejich závěrečné přehrání.

Doporučené otázky

- Co bylo nejtěžší při technickém zpracování?
- Jaké byly klíčové momenty, kdy se vám podařilo vyjádřit myšlenku?
- Jakým dojmem vaše video na diváka působí? Shoduje se to s tím, co jste chtěli sdělit?
- Které z Vámi natočených videí je spíše humorné a které vážné?
- Kdo podle Vás pracoval s nejvíce neobvyklými záběry?
- Komu se podařilo poukázat na nějaký problém a proč?

Příklady tvorby žáků

VEŘEJNÝ PROSTOR JE MŮJ!

List rozvíjí u žáků schopnost porozumět současnému umění a vnímat jeho vztah k veřejnému prostoru na příkladu díla Epose 257, které pracuje s tématem záboru veřejného prostoru a rozebírá otázku, komu veřejný prostor patří. Navazující aktivity „Rytmus ulice“ a „Postav se tomu“ propojují interpretaci díla s praktickým prožitkem – žáci mapují vybrané místo, sledují pohyb lidí a všímají si jeho skrytých či problematických aspektů. Aktivity vedou žáky k rozpoznání problémů či pozitivních prvků veřejného prostoru a k jejich zviditelnění prostřednictvím tělesného gesta nebo akce.

CÍLE PROGRAMU

- Žák dokáže identifikovat problémy a pozitivní prvky veřejného prostoru ve svém okolí, zaznamenat je do mapy a konkrétně odůvodnit své postřehy.
- Žák dokáže na základě diskuse a otázek interpretovat dílo Epose 257 50 m² veřejného prostoru a vysvětlit, jak dílo zobrazuje vztah mezi veřejným a soukromým prostorem.
- Žák dokáže systematicky zmapovat vybraný veřejný prostor, zaznamenat pohyb lidí a klíčové prvky prostředí pomocí grafických značek a popisů a výsledky sdílet se skupinou.
- Žák dokáže vybrat konkrétní jev či situaci z veřejného prostoru a ztvárnit ji prostřednictvím tělesného gesta nebo akce tak, aby ostatní vnímali jeho sdělení, a následně své volby reflektovat a zdůvodnit.

Časová dispozice – cca 90 min (2 vyučovací hodiny/projektový den)

Potřebné pomůcky: vytištěný list, projektor, telefon nebo počítač pro přehrání videa, telefon s možností fotografovat

POPIS JEDNOTLIVÝCH ČÁSTÍ

1/ Interpretace díla Epose 257: 50 m² veřejného prostoru

Epos 257 (*1982) je umělec, který pracuje přímo s městským prostorem jako svým uměleckým materiálem. Často vytváří instalace a zásahy ve veřejném prostoru, které upozorňují na otázky vlastnictví města, proměny čtvrtí a ekologické výzvy spojené s urbanismem. Jeho tvorba nás vybízí k zamyšlení nad tím, jak město funguje a jaký vliv má na životy lidí.

Možná interpretace díla

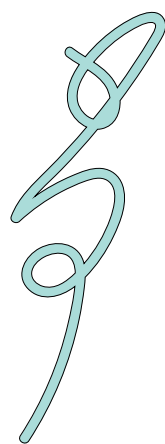
Dílo 50 m² veřejného prostoru od Epose 257 je site-specific interence, při níž autor nechal na Palackého náměstí v Praze – často označovaném za český „Hyde Park“ – postavit plot ve tvaru čtverce o rozloze 50 m². Tento prostor byl tak symbolicky i fyzicky vyjmut z veřejného užívání. Název díla přímo odkazuje k zabrané ploše a podtrhuje jednoduchost a čitelnost gesta. Umístění na místě spojeném se svobodou projevu zároveň působí ironicky, protože se zde objevuje překážka, která tuto svobodu omezuje. Instalace pracuje s kontrastem mezi zdánlivě legitimní stavební činností a její skutečnou povahou – uměleckým zásahem a tím otevírá téma vztahu mezi veřejným a soukromým prostorem i otázky o jeho vlastnictví.

Celá akce byla zdokumentována na video, které začíná instalací plotu skupinou „řemeslníků“ v reflexních vestách a montérkách. Právě tyto oděvy, spojené s autoritou a legitimní pracovní činností, přispěly k tomu, že nebyli během realizace zastaveni. Video kombinuje dokumentární záběry s časosběrem a telefonickými rozhovory mezi umělcem (jehož hlas je digitálně upraven kvůli anonymitě) a zástupci úřadů. Tyto rozhovory odhalují komickou i absurdní stránku byrokratických procesů – úředníci si předávají odpovědnost a současně přiznávají, že nevědí, kdo zásah provedl ani jak s ním naložit. Hovor i zvolený styl natáčení zdůrazňují guerillovou povahu akce a její neoficiální charakter.

Ve druhé části videa sledujeme, jak kolemjdoucí překážku tiše obcházejí, aniž by se ptali nebo zasahovali, což poukazuje na pasivitu veřejnosti vůči změnám v jejich prostředí. Tento kontrast mezi zjevnou změnou a minimální reakcí podtrhuje autorovu kritiku nezájmu o kvalitu a dostupnost veřejného prostoru. Dílo lze chápat jako sociální experiment, který prověřuje, kdo má moc zasahovat do městského prostoru, jak fungují byrokratické mechanismy a jak se k nim staví běžní občané. V konečném důsledku otevírá debatu o tom, komu veřejný prostor skutečně patří, kdo o něm rozhoduje a jak snadno lze svobodu v něm omezit.

Doporučení pro učitele

S otázkami je vhodné pracovat ve skupinách a video si při tom opakovaně pouštět. Otázky lze rozdělit do skupin 1–3, 2–6 a nakonec 7 a 8. Nejprve je dobré nechat žáky diskutovat ve skupinkách a poté jejich závěry společně rozvinout ve třídě.

2/ Rytmus ulice

Aktivita u žáků rozvíjí schopnost vnímatého a systematického pozorování prostředí, podporuje jejich analytické myšlení a citlivost vůči detailům veřejného prostoru. Pomáhá jim uvědomit si, jakým způsobem je městský prostor skutečně užíván, a přemýšlet o jeho funkčnosti a kvalitách z hlediska uživatelů. Aktivita zároveň rozvíjí prostorovou představivost, dovednosti mapování a zaznamenávání informací, což posiluje schopnost kriticky reflektovat vztah lidí a místa. V první části žáci do prvního z připravených rámečků zakreslí mapu daného prostoru včetně základních prvků (budovy, chodníky, silnice, lavičky, přechody, zeleň apod.) Následně sledují a zaznamenávají pohyb lidí pomocí linií a bodů. Zároveň si vedou poznámky o tom, co lidé na místě dělají. V druhém rámečku pak kreslí detaily veřejného prostoru, které je zaujaly.

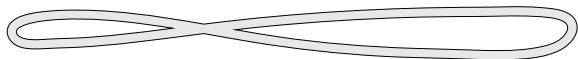
Doporučení pro učitele

- Před začátkem aktivity je důležité společně s dětmi probrat, jak efektivně zaznamenávat pozorované jevy. Žáci mohou sami navrhnout vlastní grafické značky, tvary nebo barvy pro jednotlivé prvky (např. budovy, lavičky) i způsoby, jak znázornit pohyb lidí, například linkami pro trasy a body pro místa zastavení. Důležité je, aby zvolený systém byl přehledný a umožnil srovnání a sdílení výsledků.
- Ujistěte se, že žáci rozumí rozdílu mezi mapováním fyzických prvků prostoru a zaznamenáváním chování lidí v něm.

Doporučené otázky pro rozvoj a reflexi

- Jaké vzorce pohybu lidí jste na místě zaznamenali? Kudy lidé nejčastěji procházejí, kde se zastavují?
- Vnímali lidé prostředí kolem sebe, nebo spíše spěchali bez povšimnutí?
- Které části prostoru jsou využívány nejvíce a které jsou naopak přehlíženy nebo opomíjeny?

- Jaké možné důvody mohou být pro to, že lidé reagují na prostor určitým způsobem?
- Jaké problémy nebo nevhodné situace jste na daném místě zaznamenali?
Co vám na využívání prostoru připadalo nekomfortní, nepřehledné nebo dokonce omezující pro uživatele?

3/ Postav se tomu

Aktivita „Postav se tomu“ rozvíjí u žáků schopnost vnímat a reflektovat konkrétní situace či prvky veřejného prostoru, které je zaujaly během mapování. Ve skupině si žáci vybírají místo, chování nebo problém, který chtějí zviditelnit – může jít jak o negativní jev, tak o pozitivní, který často přehlíží; práce ve skupině pomáhá překonat případný stud a podporuje vzájemnou inspiraci. Úkolem je vyjádřit vybraný motiv přímo na místě tělem, beze slov, pouze pomocí gesta, postoje nebo pohybu, který upoutá pozornost okolí. Tato aktivita pomáhá rozvíjet vnímavost k veřejnému prostoru, schopnost neverbální komunikace a uvědomování si možnosti aktivně reflektovat a ovlivnit prostor.

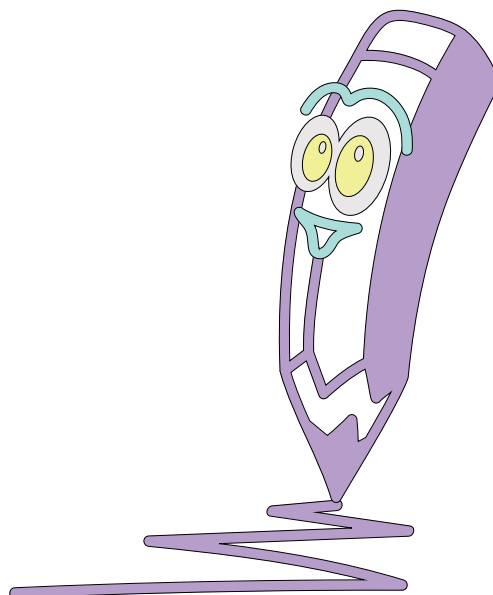
Doporučení pro učitele

- Před zahájením aktivity se doporučuje s žáky diskutovat o rozdílu mezi běžným a performativním jednáním – běžné chování má praktický cíl (např. uklízení, aby bylo uklizeno), zatímco performativní jednání používá stejný čin jako gesto k upozornění či vyjádření kritiky a nese symbolický význam nad rámec praktického účelu.
- Po skončení aktivity je vhodné vést reflexi formou diskuse nebo krátkých skupinových sdílení, kde žáci zhodnotí, jaké reakce vyvolali a proč.

Otázky k reflexi a rozvoji

- Co vás na vybraném místě či situaci nejvíce zaujalo a proč?
- Jakým způsobem jste své sdělení tělem vyjádřili? Bylo to jasné i pro ostatní?
- Jaké reakce lidí jste během akce zaznamenali? Překvapilo vás něco?
- Podařilo se vám vzbudit pozornost nebo vyvolat otázky? Jak?
- Podařilo se vám svou akcí změnit chování kolemjdoucích?
- Jaké vyjádření tělem by podle vás bylo vhodné, jen jste se ho styděli nebo z jiného důvodu nechtěli sami dělat, ale víte, že by bylo vystihující?

Příklady tvorby žáků

List se zaměřuje na otázku, jak výstavba ovlivňuje charakter města a koho se dotýká. Vede žáky k zaujetí aktivního postoje vůči svému prostředí, skrze téma developerské výstavby, vlivu moci a identity místa. Program vychází z videa Oskara Helcela Zaha Project – Under Construction (2023), které tematizuje výstavbu budovy Masaryčka v Praze a prostřednictvím hlasu vytvořeného umělou inteligencí zpochybňuje, čí pohled a čí zájem ve městě převládá. List se skládá ze tří navazujících částí: interpretace videa, mapování konkrétní developerské stavby a závěrečné reakce, ve které žáci vytvoří sérii tří fotografií.

CÍLE PROGRAMU

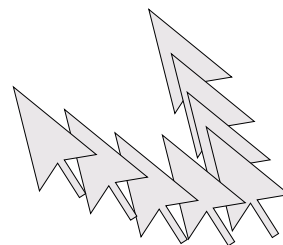
- Žák identifikuje problémy veřejného prostoru ve svém okolí, především v oblasti developerské architektury, a dokáže je konkrétně pojmenovat.
- Žák dokáže na základě dialogu a předložených otázek interpretovat dílo Oskara Helcela Zaha Project – Under Construction.
- Žák dokáže na jedno místo nahlížet z různých úhlů pohledu a své postřehy zaznamenat.
- Žák dokáže vybrat téma a zpracovat ho prostřednictvím metaforické fotografie.

Časová dispozice – cca 180 min (4 vyučovací hodiny/projektový den)

Potřebné pomůcky: vytištěný list, projektor, telefon nebo počítač pro přehrání videa, telefon s možností fotografovat, vystřižený rámeček ze čtvrtky na focení

Volitelné: historické fotky z míst, na kterých se nachází developerská architektura

POPIS JEDNOTLIVÝCH ČÁSTÍ

1/ Interpretace díla Oskara Helcela Zaha Project – Under Construction (30 min)

Video Under construction oživuje architektku Zahu Hadid díky umělé inteligenci a nechává ji promlouvat fiktivním monologem, kde autorka odhaluje své pochyby, touhy i vztah k vlastní tvorbě. Hadid jako „duch“ bloudí budovou, která byla dokončena až po smrti architektky a přemítá o svém životě i o tom, co ve jménu architektury obětovala. Video kombinuje intimní zpověď s kritikou developerské výstavby, která upřednostňuje zisk před veřejným prostorem a životním prostředím. Pracuje s motivem nedokončenosti, iluzí reality a otázkou, co znamená „oživit“ někoho pomocí AI.

Oskar Helcel (*1995) je umělec pracující s videem, fotografií a performance. Ve své tvorbě mimo jiné zkoumá, jak moderní kapitalismus mění města. Sleduje roli developerů, kteří přetvářejí části měst, aby na tom vydělali, což často způsobuje, že některé čtvrti jsou pro běžné lidi nedostupné – tomuto jevu se říká gentrifikace. Ve svých projektech odkrývá společenské nerovnosti a vrací se k vybraným místům, kde tyto problémy ukazuje.

Možná interpretace díla

Video Under Construction má dvě části, které společně tvoří osobní i kritickou výpověď o architektce Zahe Hadid, jejím díle a vztahu k veřejnému prostoru. V první části slyšíme fiktivní monolog, který vznikl pomocí umělé inteligence – hlas patří Zahe Hadid, ale samotné myšlenky napsal autor videa. Ten se snažil vcítit do jejího pohledu a nechat ji znovu promluvit: přemýšlí o své práci, životě, pochybnostech i přáních, která se nenaplnila.

První část videa je vizuálně vystavěna na postupném oddalování kamery a současné změně měřítka obrazovky – začínáme pohledem na detail, například okna, a postupně se rozšiřuje jak obraz, tak samotný výřez, který divák vnímá. Díky tomu se před námi odkrývá nejen širší architektonický kontext, ale i souvislost budovy s okolním veřejným prostorem. Tímto způsobem se budova symbolicky ukotvuje do prostředí, které zároveň ovlivňuje i narušuje. Kamera odhaluje různé „gliche“ a nedokonalosti, jež mohou poukazovat na napětí mezi původní tvůrčí vizí a realitou developerské výstavby. Výsledkem je kritická reflexe, která připomíná, že žádná stavba neexistuje izolovaně, ale je součástí komplexního městského organismu. Výpovědi v této části lze navíc vnímat nejen jako hlas architektky, ale také jako symbolické promluvy samotné budovy.

Ve druhé části videa sledujeme hlavu bez těla, která se pohybuje nedokončeným interiérem budovy, naráží do stěn a bloudí prázdnými místnostmi. Bloudící hlava může symbolizovat ducha architektky, uvězněného ve vlastním díle, nebo ztracenost tvůrce ve veřejném prostoru, kde se vytrácí osobní vztah k místu. Občas se v odrazech objeví i autor videa, což divákovi nenápadně odhaluje způsob natáčení této části a zároveň připomíná, že sledujeme autorský záznam s osobním přístupem. Druhá část působí zneklidňujícím, snovým dojmem a vyvolává otázky po odpovědnosti architekta, pomíjivosti jeho tvorby a vztahu mezi autorem, stavbou, veřejným prostorem a společností.

Doporučení pro učitele

Video je poměrně náročné a je v původním znění v anglickém jazyce. Nedoporučujeme klást důraz pouze na obsahovou interpretaci, ale využít ho také jako podnět k širší diskuzi – například o etických otázkách spojených s vytvářením deepfake hlasu zemřelé osoby, nebo o odpovědnosti autorů (architektů) vůči veřejnému prostoru.

2/ Kruhy vztahů (s procházkou cca 60 min, bez procházky 15 min)

Aktivita pomáhá žákům uvědomit si, jak developerské stavby ovlivňují své okolí. Vede je k tomu, aby nad městem přemýšleli v širších souvislostech, nejen jako o souboru domů, ale jako o živém prostoru s mnoha vazbami. Je možné tento úkol pojmout individuálně – každý žák si vybere vlastní budovu a zkoumá její vlivy. Alternativně lze pracovat ve skupině: učitel určí budovu, ke které se společně vydají, a přímo na místě přemýšlejí, co všechno ovlivňuje – od dopravy, přes vztahy mezi lidmi, až po charakter čtvrti. Je vhodné připojit i historické souvislosti místa. Pomoci mohou například staré fotografie a vysvětlení, k čemu architektura konkrétní budovy odkazuje nebo jaké funkce toto místo mělo v minulosti. Během cesty k vybrané budově je dobré vést s dětmi rozhovor o tom, jakými způsoby může tato stavba ovlivňovat své okolí, a nechat zaznít různé, jak pozitivní, tak kritické pohledy. Cílem není dojít k jednomu společnému závěru, ale naopak hledat co nejpestřejší škálu možných interpretací a úhlů pohledu.

3/ Co by řekly, kdyby mohly? (30 min)

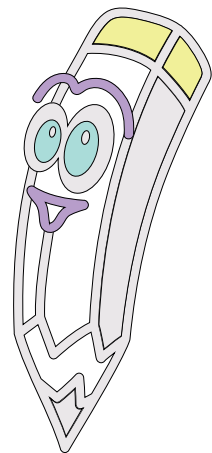
Aktivita vede k uvědomění, že budovy, místa a objekty v našem okolí nejsou jen neživé kulisy, ale mají svůj příběh a vztah k okolí ovlivňující naše životy. Žáci se učí přemýšlet o prostoru z různých perspektiv a rozvíjejí tak schopnost empatie a kritického nahlížení na veřejný prostor. Psaní z pohledu věcí a míst zároveň podporuje kreativitu, pomáhá formulovat vlastní názor a vede k obraznějšímu a osobnějšímu způsobu vyjadřování.

Doporučení pro učitele

Kruhy lze vytvořit i ve větším formátu – například na papír, který se položí na zem ve třídě, nebo na tabuli. Každý žák po práci v listu může přijít a zapsat alespoň jedno tvrzení, které ho napadlo. Tento postup podporuje sdílení různých pohledů ve skupině a je funkčním podnětem k závěrečné reflexi: společně si mohou žáci uvědomit, jak rozmanitě lze nahlížet na jedno místo a kolik vrstev významů se v něm může skrývat.

Doporučené otázky k reflexi

- Jaké emoce vyjadřuje vaše věta?
- Cítili jste při psaní potřebu chránit, kritizovat nebo pochopit dané místo?
- Jaké zajímavé nebo neobvyklé názory zazněly ve větách ostatních?

4/ Kdyby měly tvář (60 min)

Aktivita rozvíjí vizuální citlivost, práci s obrazovou metaforou a schopnost vyjádřit vztah k prostoru prostřednictvím fotografie. Žáci si vyberou tři výroky, které vytvořili v předchozím cvičení. Venku ve veřejném prostoru skrz papírový rámeček, hledají a fotografují ve svém okolí výjev, který daný výrok symbolicky vystihuje. Fotografují skrze výřez rámečku přibližováním a oddalováním fotoaparátu. Hotové fotografie je vhodné seřadit pod sebe od největšího výřezu po nejmenší a nechat žáky, aby krátce vysvětlili, co výřez představuje a jak souvisí s původním výrokem v závěrečné reflexy. Aktivita vychází z Turnerova postupu oddalování pohledu v první části videa a podporuje širší vnímání kontextu daného místa.

Doporučení pro učitele

Rámečky mohou žáci vyrobit pomocí předem připravených šablon, aby byly co nejpresnější a rovné. Doporučujeme, aby rámečky byly vystříženy z tvrdého papíru, což zajistí lepší pevnost během práce.

Doporučené otázky k reflexi

- Co bylo nejtěžší při hledání vhodného záběru nebo výřezu?
- Která z vašich tří fotografií podle vás nejlépe vystihuje původní výrok a proč?
- Jaký pocit nebo atmosféru jste se snažili fotografií vyjádřit a myslíte, že se to podařilo?
- Kdo podle vás pracoval s neobvyklým nebo překvapivým vizuálním řešením?
- Která fotografie vás zaujala tím, že neukazuje nic konkrétního, ale přesto dobře vystihuje původní výrok?
- Vidíte na některé fotografii nový význam, který jste si při jejím focení neuvědomovali?

Příklady tvorby žáků

Závěrečný list lze využít jako dobrovolný domácí úkol nebo inspirativní zadání na cestu domů ze školy, které motivuje žáky k samostatnému pozorování a objevování veřejného prostoru mimo školu. Podněcuje je k aktivnímu vnímání města z nových úhlů, rozvíjí jejich schopnost všimnout si detailů a kriticky reflektovat prostředí kolem sebe, zároveň podporuje tvořivost při plánování vlastních tras a sdílení zážitků s ostatními.

1/ Procházka „Hlavu vzhůru“

Procházka pomáhá žákům rozvíjet schopnost vnímat město v nových souvislostech a všimá si často přehlížených detailů, jako jsou fasády, architektonické prvky a výzdoba budov ve vyšších patrech. Ve výuce může sloužit jako podnět k tématům architektury, historie města nebo uměleckého výrazu ve veřejném prostoru.

2/ Procházka „Jděte jinudy“

Aktivita podporuje zvědavost a otevřenost k novým zkušenostem. Žáci jsou motivováni opustit zaběhnuté trasy a věnovat pozornost neznámým či méně frekventovaným místům. Ve výuce může být podnětem k tématům mapování, orientace ve městě, i k rozvoji vnímavosti vůči různorodosti městského prostoru. Pomáhá také prolomit stereotypy a naučit se objevovat nové perspektivy.

3/ Procházka „Zdi, které nekřičí“

Procházka přivádí žáky k zamyšlení nad fenoménem vizuálního smogu – nadvládou reklam, nápisů a dalších vizuálních informací, které často zahlcují veřejný prostor. Pomáhá rozvíjet kritické myšlení o tom, jak reklama a grafické prvky ovlivňují atmosféru místa a jeho čitelnost. Ve výuce lze využít k diskuzím o designu, reklamě, i o tom, jak prostředí působí na lidské vnímání a pohodu.

4/ Procházka „Teď je řada na vás!“

Procházka může probíhat tak, že učitel nechá jednotlivé žáky nebo malé skupiny vymýšlet vlastní trasu a způsob, jak budou veřejný prostor vnímat a prezentovat. Žáci pak své procházky společně realizují ve vyučování, čímž si zlepšují svou samostatnost a schopnost kritického uvažování a zároveň získávají zkušenost s různými způsoby interpretace a prožívání města.

Tento soubor procházek lze efektivně využít k rozvíjení různých kompetencí žáků – od pozorovacích schopností a estetického cítění až po kritické myšlení a schopnost vyjadřovat vlastní názory a nápady. Každá procházka nabízí jiný úhel pohledu na město a společně vytvářejí komplexní obraz veřejného prostoru jako živého a významného prostředí.

